

Piše: Benhamin Labatut

Od „pruskog plavetnila“ do „plave kiseline“

Tokom jednog lekarskog pregleda, nekoliko meseci pre *Nimberškog procesa*, lekari su uočili da su nokti na rukama i nogama Hermana Geringa obojeni u jarko crveno. Pogrešno su zaključili da je uzrok te obojenosti njegova zavisnost od dihidrokodeina, analgetika koji je uzimao u tabletama, više od sto na dan. Kako svedoči Vilijam Barouz, efekat tog leka sličan je dejstvu heroina, u najmanju ruku duplo je jači od kodeina, s tim što izaziva oštar strujni nadražaj poput kokaina, zbog čega su američki lekari bili primorani da leče Geringa od zavisnosti pre nego što se pojavi na suđenju. Nije bilo lako. U trenutku kad su ga savezničke snage uhapsile, nacistički lider vukao je za sobom prtljag koji ne samo da je sadržao lak kojim je mazao nokte prerađujući se u Nerona, nego i 20.000 doza njegovog omiljenog narkotika, zbir gotovo svega što je preostalo od nemačke proizvodnje tog leka na koncu *Drugog svetskog rata*. Njegova zavisnost, među-

DECENIJAMA UNAZAD, PRETHODNIK OTROVA KOJI SU NACISTI KORISTILI U LOGORIMA SMRTI - CIKLON A - KORIŠĆEN JE U VIDU PESTICIDA KOJIM SU OROŠAVALI POMORANDŽE U KALIFORNIJI, A SLUŽIO JE I ZA ISTREBLJIVANJE VAŠI U VOZOVIMA U KOJIMA SU SE SKRIVALE NA DESETINE HILJADA MEKSIČKIH IMIGRANATA PO ULASKU U SAD. DRVENI VAGONI OSTAJALI BI OBOJENI DOPADLJIVOM PLAVIČASTOM BOJOM, ISTOM ONOM KOJA SE I DANAS MOŽE UOČITI NA ZIDOVIMA AUŠVICA; OBE DUGUJU SVOJE PRAVO POREKLO CIJANIDU, KOJI JE 1782. IZOLOVAN IZ PRVOG MODERNOG SINTETIČKOG PIGMENTA, PRUSKOG PLAVETNILA

tim, nije predstavljala ništa neobično: bezmalo su sve trupe *Vermahta* dobijale tablete metamfetamin u vidu porcija. Dostupne pod nazivom *Pervitin*, vojnici su ih, sasvim rastrojeni, oscilirajući između manijakalnog gneva i letargičnog bunila, koristili kako bi nedeljama ostajali budni, usled čega su mnogi među njima patili od nastupa nezadržive euforije: „Vlada mrtva tišina. Sve postaje nestvarno i beznačajno. U jednom sasvim bestežinskom stanju, osećam se kao da lebdim iznad sopstvenog aviona“, zapisaće jedan od pilota *Luftvafe* mnogo godina docnije, kao da se, umesto pasjih dana ratovanja, priseća kakvog nečujnog ushićenja usled blaženog privida.

PERVITIN, CIJANID, SAMOUBISTVA...

Nemački pisac Hajnrh Bel uputio je sa borbene linije svojoj porodici niz pisama zahtevajući da mu pošalju nove količine leka: „Surovo je ovde“, pisao je roditeljima 9. novembra 1939. „i nadam se da razumete da ću vam pisati svaki drugi ili treći dan ako budem u prilici. Danas to činim kako bih vam, pre svega, tražio još *Pervitina*... Volim vas, Hajn“. Dvadesetog maja 1940. uputio je još jedno pismo, dugačko i prepuno ushićenja, koje se završava istom molbom: „Da li biste mogli da mi pribavite još malo *Pervitina* da imam u zalihama?“ Dva meseca potom, roditelji su primili samo jedan lelujavi redak: „Ako ste u mogućnosti, molim vas, pošaljite mi još *Pervitina*“. Danas je poznato da su metamfetamini bili neka vrsta goriva zahvaljujući kojem je Nemačka uspevala da izdrži nezaustavljivi juriš *Blickriga*, te da su mnogi vojnici doživeli psihotične napade okusivši gorčinu tableta koje su im se topile u ustima. Visoki činovnici *Rajha* su, za promenu, isprobali nešto sasvim drugačije kad je njihov munjeviti rat utnuo pod vatrenim olujama savezničkog bombardovanja, kad je ruska zima zaledila gusenice njihovih tenkova, a *Firer* naredio da se zbrise sve što na otadžbinskom tlu ima ma kakvu vrednost, kako trupama koje nadiru ne bi ostalo ništa osim zgarišta; suočeni sa apsolutnim porazom, savladani prizorima užasa koji su sami prizivali, opredelili su se za ubrzano rešenje. Zagrižli su kapsule cijanida i skončali ugušeni sladunjavim ukusom badema koji emituje taj otrov.

Talas samoubistava preplavio je Nemačku u poslednjim godinama rata. Samo u aprilu 1945. u Berlinu se ubilo tri hiljade osamsto lica. Žitelje seoceta *Demin*, smeštenog na tri sata udaljenosti severno od prestonice, obuzela je opšta panika kad su nemačke trupe, prilikom povlačenja, dinamičnom raznele mostove koji su povezivali seoce sa ostatkom zemlje, ostavši tako zaglavljene između tri reke koje su okruživale otok, nemoćni pred svirepošću *Crvene armije*. Za samo tri dana, na stotine muškaraca, žena i dece oduzelo je sebi život. Čitave porodice, koračajući sa kanapima vezanim oko pojasa, ulazile su u vode reke *Tolence*, naizmenično povlačeći i popuštajući uže kao u kakvoj sablasnoj igri, sve to sa sitnom nejači koja je u svojim školskim rančevima teglila kamenje. Vladao je toliki metež da su ruske trupe - koje su do tog časa bile okupirane pljačkanjem seoskih kuća, spaljivanjem objekata i silovanjem žena - dobile naređenje da obuzdaju epidemiju samoubistava; tri puta su morali da spasavaju ženu koja je pokušavala da se obesi o granu divovskog hrasta u svome vrtu, među čijim je korenjem prethodno sahranila svoje troje dece, nakon što je njihove keksiće - poslednji zalogaj zadovoljstva - posula prahom otrova za pacove; žena je preživela, ali vojnici nisu bili u stanju da spreče da jedna devojčica iskrvari, presečkavši žile istim sečivom kojim je prethodno

Knjiga Benhamina Labatuta, čileansko pisca rođenog u Roterdamu (1980) - „Kad prestanemo da razumemo svet“, koju je nedavno objavila Akademska knjiga u prevodu sa španskog Nataše Kovačević, jedinstvena je i fascinantna proza koja govori o velikim naučnim dostignućima i ispituje krupne promene u našem razumevanju sveta. U toj prozi zastrašujuće lepote i spontane ubedljivosti, simbiozi različitih svetova, književnost ispituje nauku, a nauka se pretvara u literaturu. Čitajući stranice Labatutove proze susrećemo se sa istorijatom prvog modernog sintetičkog pigmenta, „pruskog

plavetnila“, koji je nemački fizičar Fric Haber iskoristio za stvaranje otrova korišćenog docnije u nacističkim logorima smrti; učestvujemo u matematičkim istraživanjima Aleksandra Grotendika koja će ga odvesti do socijalne otuđenosti, mističnog

delirijuma i, najposle, do samog ludila; prisustvujemo čitanju pisma sa rešenjima jednačine relativiteta i prvim nagoveštajima pojma crne rupe koje iz rovova Velikog rata Ajnštajnu upućuje prijatelj na samrti; svedoci smo i rivalstva između osnivača kvantne mehanike - Ervina Šredingera i Vernera Hajzenberga, utemeljivača principa neizvesnosti, kao i čuvenog odgovora koji Ajnštajn upućuje Nilsu Boru, ističući da se „Bog ne kocka sa univerzumom!“

Danas, u dogovoru sa izdavačem, objavljuje odlomak iz te knjige. Oprema teksta je redakcijska.